

PREFAȚĂ

Traducerea de față, *Clerul inferior în Biserica Ortodoxă: slujirea și viața lor după canoane*, a lucrării de master a ieromonahului dr. John Ramsey, și anume *The Minor Clergy of the Orthodox Church: Their role and life according to the canons* reprezintă o contribuție de seamă în domeniul teologiei practice, lucrarea examinând fundamentul teologic al treptelor clerului inferior, subliniind rolul istoric și conduita clerului inferior în conformitate cu tradiția canonică, precum și importanța acestuia în practica vieții bisericești. Tema este abordată transdisciplinar, în contextul tradițiilor teologice și liturgice ale Bisericii Ortodoxe, evidențind caracterul normativ și actualitatea canoanelor în contextul lumii de astăzi¹.

Cititorul lucrării va avea ocazia să înțeleagă sintagma de *cler inferior*², atât din perspectivă canonică³, fără o prezentare exhaustivă a Sfințelor Canoane, sub aspectul dimensiunii disciplinare, cât și prin prisma disciplinei Teologie Liturgică, cu accent pe slujirile clerului inferior din trecut și de azi, deopotrivă.

Literatura de specialitate a subliniat faptul că, în Sfințele Canoane, cele două noțiuni de *hirotonie* și *hirotesie* se foloseau cu același sens,

---

¹ Pentru o analiză a tradiției canonice, a se vedea Georgică GRIGORIȚĂ, *Sfințele și Dumnezeuștile Canoane în Biserică: între tradiție eclezială și necesitate pastorală. O analiză a izvoarelor teologiei canonice în actualul context ecleziologic*, Edit. Universității din București, București, 2017, pp. 155-327.

² Pentru o abordare istorică și liturgică, a se vedea Ene BRANIȘTE, *Liturgia Generală*, vol. I, Edit. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, pp. 87-92.

³ A se vedea Răzvan PERȘA, „Dezvoltarea istorică a treptelor clericale și norme canonice cu privire la clericat în tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe”, în Patriciu VLAICU, Răzvan PERȘA (editori), *Tradiția canonică și misiunea Bisericii*, (Lucrările conferinței internaționale de Drept canonic și Teologie Ortodoxă, 3-5 septembrie 2015, Bruxelles), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 118-168; Cosmin PANȚURU, *Particularități de Drept canonic ortodox și disciplină bisericească locală*, Edit. Astra Museum, Sibiu, 2018, pp. 40-41.

respectiv, cuvântul *hirotonie* se folosește și în sensul de *hirotesie* și viceversa. Folosirea echivocă a celor doi termeni se regăsește și în secolul al XV-lea, la Sf. Simeon al Tesalonicului⁴. Mai târziu, termenul *hirotonie* desemna Taina de consacrare a unei anumite persoane în treptele de instituire divină (diacon, preot și episcop), în timp ce termenul *hirotesie* desemnează, în cazul nostru, o ierurgie prin care se consacră într-o treaptă de instituire bisericească (instalarea într-o treaptă a clerului inferior sau dobândirea de către un membru al clerului superior a unei funcții onorifice sau administrative)⁵. De subliniat este și faptul că, în afară de clerul inferior, mai există cutuma potrivit căreia, prin *hirotesie*, „să se confere și alte trepte de slujitori bisericești laici, pe la centrele mai importante ale Bisericilor”⁶. Astfel, canonistul Ioan N. FLOCA afirma: „după înțelesul originar, cuvântul *hirotesie* exprima în mod mai direct și mai precis actul *hirotoniei*, care se făcea prin punerea mâinilor, cu toate acestea însă, pe cale de tradiție bisericească, adică pe calea stabilirii prin practică a sensului acestor cuvinte, încă de prin veacul III-IV, cuvântul *hirotonie* a început a fi folosit mai des cu precădere față de cuvântul *hirotesie*, pentru a exprima actul de sfințire sau de administrare a Sfintei Taine a Preoției, în vreuna din cele trei trepte de instituire divină ale sale”⁷. Atât *hirotoniile*, cât și *hirotesiile* se săvârșesc de către episcop, primele în Sfântul Altar, iar celelalte în afara acestuia, însă toate se administrează în cadrul Sfintei Liturghii și la momente bine stabilite⁸.

În Biserica Ortodoxă Română dintre toate treptele clerului inferior, astăzi, întâlnim *citeții* și *ipodiaconii*, însă numai ca trepte premergătoare spre *hirotonia* întru diacon și preot⁹. *Ipodiaconi* permanenți găsim doar la catedralele episcopale și în mănăstiri, și care în cadrul slujbelor poartă stihar și orar (încrucișat), *citeții* și psalții *hirotesiiți*

⁴ Cf. Ioan N. FLOCA, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. II, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 128.

⁵ Cf. *ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ Ioan N. FLOCA, *Drept canonic ortodox II*, pp. 127-128.

⁸ Cf. Nicolae D. NECULA, *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Editura Europartner, București, 1998, p. 170.

⁹ Cf. Patriciu VLAICU, *Canon și libertate. Împărtășirea continuă din experiența Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, pp. 121-123.

putând stihar¹⁰. Toate celelalte slujiri legate de nevoile cultului și ale bisericilor parohiale au fost preluate astăzi fie de cântăreț, fie de paracliser¹¹. În privința mănăstirilor, liturgistul Ene Braniște afirmă că „în virtutea tradiției, cărțile noastre de slujbă mai păstrează încă unele din numirile vechilor funcții sau trepte ale clerului inferior mănăstiresc de odinioară, deși în practică aceste funcții au dispărut demult din uz”¹². Pe de altă parte, în Biserica Romano-Catolică s-au păstrat patru dintre treptele clerului inferior, și anume: ostiarii, lectorii, exorciștii și acoluiții, ce alcătuiesc *ordines minores*¹³.

În ansamblu, lucrarea impresionează prin acrvia științifică, claritatea expunerii, bogăția bibliografică și, mai ales, prin interdisciplinaritate, autorul dovedind profunde cunoștințe istorice, canonice și liturgice, legate de fiecare dată de aspecte concrete, de ordin practic.

Utilitatea traducerii reiese din cuprinsul volumului, ce include o introducere (care prezintă contextul analizei, liniile generale ale analizei și ale terminologiei) și continuă cu șapte capitole, fiecare dezvoltând o problemă canonică după cum urmează: *Practica actuală; Drept canonic* (ce abordează: *Sancțiunile canonice, Funcțiile clerului inferior, Condițiile pentru a intra în clerul inferior, Obligațiile clerului inferior, Disciplina clerului inferior*); *Teologia treptelor inferioare ale clerului; Slujirile treptelor inferioare ale clerului; Mărturii istorice; Locul femeilor în cler; Drept canonic și excepții pastorale; Concluzii; Anexă*, unde se menționează canoanele cu privire la subiectul dezbătut și anume Canoanele Apostolice, ale Sinoadelor ecumenice, ale Sinoadelor locale, ale Sfinților Părinți și, nu în ultimul rând, bibliografia utilizată.

Pr. dr. John Ramsey explică semnificația termenului „cler inferior”, care este folosit pentru a-l diferenția de episcop, preot și diacon, i.e. „clerul superior”. Termenul „cler inferior” se referă la următoarele categorii: cântăreți, lectori, ipodiaconi, exorciști, acoluiți și ușieri (p. 19). Demersul autorului este susținut de cuprinzătoare referințe canonice din tradiția canonică, comentatori bizantini din secolul al XII-lea și Sfinți Părinți.

¹⁰ Cf. ENE BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, vol. I, Edit. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 91.

¹¹ Cf. *ibid.*, p. 92.

¹² *Ibid.*

¹³ Cf. *ibid.*, p. 91.

În capitolul al treilea, *Teologia clerului inferior*, autorul afirmă: „treptele inferioare [ale clerului] sunt, în general, văzute în primul rând în funcție de slujiri” (p. 55), i.e. purificare (citind și cântând cuvintele divine) sau învățare, evidențiind astfel de roluri prin trimiteri, atât la canoanele Sfinților Părinți, cât și la Vechiul Testament. Autorul analizează funcțiile ipodiaconilor considerați anterior servitori ai diaconilor „să mânuiască, să pregătească și să păzească sfintele vase” (p. 84), de a spăla mâinile episcopului și ale preoților, de a se îngriji de veșminte sau de a participa la procesiuni. În al doilea rând, funcția lectorilor și a cântăreților este aceea de a citi sau a cânta cuvintele divine. Nu în ultimul rând, autorul meditează asupra funcției exorciștilor și ușierilor, evidente din denumiri.

În capitolul intitulat *Dovezi istorice*, autorul ia în considerare dovezile istorice ale existenței clerului inferior în Biserică, începând cu mijlocul secolului al doilea – așa cum se menționează în *Apolo-gia Sfântului Iustin Martirul și Filozoful* – continuând cu secolul al treilea și al cincilea, când școlile de lectori au fost înființate, până în secolul al optulea, când „găsim șapte trepte clericale enumerate în canoanele Bisericii din Anglia” (p. 73). Autorul ajunge la concluzia că „nu există motive formale pentru a stabili că [acestea] au devenit oficial redundante” (p. 74).

O analiză detaliată a locului femeii în Biserică, „un subiect presant azi” (p. 75), este realizată în capitolul al șaselea, care abordează subiectul diaconițelor, considerate în unele biserici parte a clerului inferior. Recunoscând faptul că prevederile canonice se referă mai degrabă implicit la bărbați ca alcătuind clerul și că singura referire la hirotonia femeilor este cea de diaconiță, autorul oferă dovezi că acesta este singurul rol permis femeilor și analizează asemănările precum și diferențele dintre diacon și diaconiță.

Ultimul capitol, *Drept canonic și excepții pastorale*, care discută problematica oportunității unui serviciu necanonic sau a lipsei acestuia, analizând diferite situații și propunând soluții, pentru a concluziona că, „în timp ce clerul hirotonit ar trebui să săvârșească slujbele, dacă există o nevoie presantă pentru o excepție, atunci practica poate urma pe cât de aproape posibil procedura curentă” (p. 61).

Volumul de față publicat este tradus în limba română *Clerul inferior în Biserica Ortodoxă: slujirea și viața lor după canoane* prin râvna domnului Mihai Răducă, doctorand la disciplina Chimie sub coordonarea acad. Marius Andruh. De asemenea, preocupat fiind, în general, de cultul divin al Bisericii Ortodoxe, între 2016-2018, a urmat cursurile masterului de „Pastorație și viață liturgică”, la Facultatea de Teologie din București, finalizând cu o temă de disertație de pionierat în Teologia liturgică românească, „Slujirea Dumnezeieștii Liturghii cu mai multe discuri și potire”. De altfel, pasiunea traducătorului pentru disciplina Teologie Liturgică s-a materializat până în prezent prin traducerea a două cărți ce privesc aspecte din viața liturgică a Bisericii, anume Michael Uwe Lang, *Turning towards the Lord* (în română: *Privind către Dumnezeuul nostru*, Paralela 45, București, 2019, traducere împreună cu Mihail Qaramah) și, respectiv, Hugh Wybrew, *The Orthodox Liturgy – The Development of the Eucharistic Liturgy in the Byzantine Rite* (în română: *Liturghia ortodoxă – dezvoltarea Liturghiei Euharistice în ritul bizantin* – în curs de apariție).

În concluzie, traducerea lucrării lui John Ramsey, *Clerul inferior în Biserica Ortodoxă: slujirea și viața lor după canoane*, poate fi considerată un manual util deopotrivă cercetătorilor, teologilor și laicilor ce doresc a-și aprofunda cunoștințele despre viața Bisericii, abordând o problemă care, în mod paradoxal, este veche, dar cu relevanță pentru eforturile actuale de conservare și de înțelegere a treptelor clerului inferior.

De asemenea, publicarea acestei traduceri reprezintă un câștig semnificativ pentru literatura Dreptului canonic, cu atât mai mult cu cât lucrarea abordează o temă foarte puțin analizată de autorii din ultimii ani.

Pr. Lect. Dr. Emilian Iustinian ROMAN